

**ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО КУРСУ
«ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ»
для науково-педагогічних працівників**

Опис тренінгового курсу

Тренінговий курс розроблено з метою забезпечення розвитку професійних компетентностей науково-педагогічних працівників щодо врахування гендерного підходу в навчанні іноземних студентів, їх підготовки для системи освіти шляхом імплементації міжнародних стандартів гендерної рівності; формування навичок врахування гендерного підходу в освітньому середовищі; вирішення конфліктних ситуацій у навчальному середовищі.

Завдання:

- надати базові знання щодо розуміння концепції «гендерна рівність», поняття «гендер», «стать»;
- ознайомити з міжнародними стандартами гендерної рівності (зокрема, у сфері політики та управління, трудовій сфері, сфері охорони здоров'я тощо);
- сформулювати розуміння гендерно зумовленого насильства, його форм та шляхів протидії і запобігання;
- ознайомити з національним законодавством у сфері забезпечення гендерної рівності;
- розглянути та обговорити кейси щодо порушення гендерної рівності, сформулювати розуміння існуючої проблематики та шляхів вирішення;
- ознайомити з міжнародним інституційним механізмом забезпечення гендерної рівності ;
- розглянути національні механізми реалізації політики гендерної рівності;
- ознайомити з механізмами забезпечення гендерної рівності в освіті.

Тренінговий курс «Гендерний підхід у навчанні іноземних студентів» розрахований на науково-педагогічних працівників, які працюють з іноземними здобувачами вищої освіти.

Тренінговий курс передбачає поглиблене опанування матеріалом задля його подальшого використання у викладацькій і практичній сферах.

Структура тренінгового курсу складається із переліку визначених тем, питань до них та кейсів.

Програма тренінгового курсу

Тема	Стислий зміст	Рекомендована література
<p>Тема 1 Концепція гендерної рівності</p>	<p>Гендер. Стать. Гендерна ідентичність. Гендерна рівність як наскрізна ідея основоположних прав людини. Поняття, сутність гендерної рівності. Гендерний мейнстрімінг. Гендерна нерівність та її прояви. Дискримінація за ознакою статті і гендерна рівність. Форми та види гендерної дискримінації.</p>	<p>1. Кагановська Т.Є., Сироїд Т.Л. Організаційно-правовий механізм Європейського Союзу щодо забезпечення гендерної рівності. <i>Науковий ВІСНИК Ужгородського національного Університету</i>. Серія “Право”. Випуск 76(2). 2023. С. 232-239.</p> <p>2. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. За заг.ред Левченко К.Б. / Г.Г. Жуковська, К.Б. Левченко, О.О. Остапенко, О.І. Сулова. Київ, 2020. 186 с. https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/02.2021/genderna-polityka.pdf</p> <p>3. Дрьоміна-Волок Н. В. Концепція расової дискримінації у міжнародному антидискримінаційному праві : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2015. 540 с.</p> <p>4. Сироїд Т.Л. Політичні права жінок крізь призму гендерної рівності. <i>Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції</i> (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.); укладач: канд. юрид. наук, доц. Л.А. Філяніна Дніпро: Університет митної справи та фінансів; 2023. С. 45-48. 572 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1Xvv3SOBi9ZO88R3dDMxpOMp-rTmMvpQx/view</p> <p>5. Сироїд Т., Фоміна Л. Продовольча безпека і гендерна рівність: міжнародно-правовий аспект. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право». 2023. Вип. 35.</p> <p>6. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародне право прав людини: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 564 с.</p>
<p>Тема 2 Міжнародно-правові стандарти гендерної рівності</p>	<p>Становлення та розвиток міжнародно-правової основи у сфері забезпечення гендерної рівності. Універсальні міжнародно-правові акти (міжнародні угоди,</p>	<p>1.Європейська соціальна хартія (переглянута) 1996, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text</p> <p>2 Загальна декларація прав людини 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text</p> <p>3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text</p>

	<p>декларації, резолюції, рекомендації, програмні документи). Регіональні міжнародні акти у сфері забезпечення гендерної рівності (Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ, Спільнота розвитку півдня Африки (САДК), Африканський Союз).</p>	<p>4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text 5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text 7. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf 8. Convention on the Political Rights of Women. URL: https://www.un.org/doc/decleration-gender-development-1997 9. Declaration on Gender & Development 1997. URL: https://www.sadc.int/document/declaration-gender-development-1997 10. Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-protection-women-and-children-emergency-and-armed https://treaties.un.org/doc/treaties/1954/07/19540707%2000-40%20am/ch_xvi_1p.pdf 11. United Nations Charter 1945. URL: https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text 12. Сироїд Т.Л. Міжнародно-правові основи захисту сексуального репродуктивного здоров'я жінок. <i>Juris Europensis Scientia</i>. 2020. Вип.3. С. 151-155. http://jes.nuoua.od.ua/archive/3_2020/32.pdf 13. Сироїд Т.Л. Дотримання гендерної рівності в діяльності поліцейських сил ООН. <i>Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми дослідження Матеріали міжнародної науково-практичної конференції</i>. (м. Харків, 17 травня 2019 р.). С. 200-202. 14. Сироїд Т.Л. Міжнародні стандарти в галузі забезпечення права на здоров'я та практика їхнього застосування: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 166 с.</p>
<p>Тема 3 Гендерна рівність у трудовій сфері</p>	<p>Універсальні і регіональні міжнародні акти у сфері забезпечення трудових прав (міжнародні акти ООН, Міжнародної організації праці,</p>	<p>1. Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002 2. Equal Treatment for Men and Women Workers: Workers with Family Responsibilities, 1981. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---gender/documents/genericdocument/wcms_114192.pdf</p>

	<p>регіональні міжнародні акти – акти ЄС). Стандарти забезпечення гендерної рівності у трудовій сфері: поняття, сутність. Прояви гендерної нерівності у сфері трудових правовідносин. Захист порушеного права: підстави звернення до Європейського суду прав людини. Процедура звернення.</p>	
<p>Тема 4 Гендерно зумовлене насильство</p>	<p>Поняття та першопричини гендерно зумовленого насильства. Форми та види гендерно зумовленого насильства: фізичне насильство, сексуальне насильство, економічне насильство, психологічне/емоційне насильство. Правові засади запобігання та протидії гендерно зумовленого насильства. Заходи запобігання і протидії гендерно зумовленому насильству. Підтримка потерпілих гендерно зумовленого насильства.</p>	<p>1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту. URL: https://rm.coe.int/1680096e45.</p> <p>2. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons</p> <p>3. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / Андрієнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. – Київ ФОП Нічога С.О. – 2020. 196 с. https://la-strada.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/posibnyk_protydiya-nasylstvu_-dodatok.pdf</p>

<p>Тема 5 Міжнародні інституційні механізми забезпечення гендерної рівності</p>	<p>Статутні органи міжнародних універсальних і регіональних міжнародних організацій та їх роль у забезпеченні гендерного принципу. Універсальні міжнародні інституції. Комісія зі становища жінок. Комітет з прав людини. Комітет із ліквідації дискримінації щодо жінок. Спеціальний доповідач з питання щодо насильства стосовно жінок, його причин і наслідків. Робоча група по боротьбі з дискримінацією щодо жінок і дівчаток. Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав та можливостей жінок під назвою «ООН-жінки» та цільові групи. Регіональні механізми. Група експертів з питань протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Консультативний комітет ЄС з рівних можливостей для жінок і чоловіків. Європейський інститут гендерної рівності. Міжамериканська</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Практичний посібник щодо прийнятності заяв Європейським судом з прав людини / [Рада Європи; Європ. суд з прав людини]. 2011. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/human-rights/echr-admissibility-guide.pdf. 2. Посібник МОМ з питань надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми. Київ : Тютюкін, 2009. 320 с. URL: http://ukr.pdf.www.ohchr.org/Documents/Publications./F3. 3. Практичний посібник з аргументації у справах щодо дискримінації. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/human-rights/echr-arguments-for-discrimination-guide.pdf 4. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародне право прав людини: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 564 с.
---	--	---

	<p>комісія з прав жінок. Директорат у справах жінок, гендеру та молоді Комісії Африканського союзу.</p>	
<p>Тема 6 Національн е законодавст во у сфері забезпеченн я гендерної рівності</p>	<p>Національна нормативно-правова основа (законодавчі, підзаконні нормативно-правові акти, стратегічні і програмні документи) у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Гендерно-правова експертиза: мета, порядок здійснення. Гендерні підходи під час розроблення нормативно-правових актів. Нормативно-правові засади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у громадсько-політичній та соціально-економічній сферах. Запобігання і протидія насильству за ознакою статі.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Виборчий кодекс України: Закон України від 19.12.2019 р. № 396-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text 2. Кодекс законів про працю України: Кодекс України; Закон від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text 3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text 4. Методичні рекомендації щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями: Наказ Міністерства соціальної політики України від 09.08.2021 р. № 448. URL: https://www.msp.gov.ua/documents/6081.html?PrintVersion 5. Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Постанова Кабінету Міністрів України; Програма, Паспорт, Заходи від 24.02.2021 р. № 145. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#n16 6. Питання проведення гендерно-правової експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2018 р. № 997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-п#n14 7. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text 8. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text 9. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text 10. Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів: Мінсоцполітики України; Наказ, Інструкція від 07.02.2020 р. № 86. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#n14 11. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року: Розпорядження

		<p>Кабінету Міністрів України; План, Перелік, Форма типового документа, Звіт, Заходи від 28.10.2020 р. № 1544-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#n14</p> <p>12. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text</p> <p>13. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 12.08.2022 р. № 752-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-p#Text</p> <p>14. Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 16.09.2020 р. № 1128-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2020-p#Text</p> <p>15. Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2023-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 15.09.2023 р. № 815-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2023-p#n14</p>
<p>Тема 7 Національні механізми реалізації політики у сфері гендерної рівності</p>	<p>Компетенція і повноваження органів, установ та організацій, наділених повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Верховної Ради України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; Кабінету Міністрів України; спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; органів</p>	<p>1. Про затвердження Методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Мінсоцполітики України; Наказ, Методика від 30.11.2020 р. № 787. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0036-21#Text</p> <p>2. Типове положення про радника з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 930. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2020-p#n18</p> <p>3. Типове положення про відповідальний підрозділ з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 930. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2020-p#n18</p> <p>4. Про утворення Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Постанова Кабінету Міністрів України; Склад колегіального органу, Положення від 02.09.2020 р. № 784. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2020-p#Text</p>

	<p>виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, визначених в їх складі уповноважених осіб (координаторів) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; консультативно-дорадчих органів, радників з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі, громадських об'єднань тощо. Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі. Повноваження і напрями діяльності Урядового уповноваженого з питань гендерної політики.</p>	<p>5. Про консультативно-дорадчий орган з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Порядок, Перелік від 05.09.2007 р. № 1087. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-p#Text</p> <p>6. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text</p> <p>7. Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 390. URL: https://www.kmu.gov.ua/npras/250049925</p> <p>8. Порадник для гендерних радників і радниць /За загальною редакцією Урядової уповноваженої з питань гендерної політики, д.ю.н. Катерина Левченко. Київ. 2023. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/2023/25.08.2023/poradnik-dlya-radnikov-1-1.pdf</p>
<p>Тема 8 Механізми забезпечення гендерної рівності в освіті</p>	<p>Гендерна нерівність в освіті: причини, прояви, наслідки. Шляхи подолання гендерної нерівності в освіті. Міжнародно-правові акти універсального і регіонального рівнів щодо забезпечення</p>	<p>1. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 20.12.2022 р. № 1163-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text</p> <p>2. Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм</p>

	<p>гендерної рівності у сфері освіти. Національні правові рамки у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. Рекомендації, викладені у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до періодичних доповідей України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (у сфері освіти) та їх виконання.</p>	<p>дискримінації щодо жінок на період до 2021 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України; План від 05.09.2018 р. № 634-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2018-p#Text</p> <p>3. UNESCO in Action for Gender Equality 2022-2023.</p> <p>4. UNESCO: Her education, our future: UNESCO fast-tracking girls' and women's education. URL: https://www.unesco.org/en/gender-equality/education/her-education-our-future</p> <p>5. UNESCO: What you need to know about how UNESCO advances education and gender equality. URL: https://www.unesco.org/en/gender-equality/education/need-know</p> <p>6. African Union International Centre For Girls' and Women's Education in Africa (AU/CIEFFA): About African Union CIEFFA. URL: https://cieffa.au.int/en/who-we-are/overview</p>
--	---	---

ТЕМА 1. КОНЦЕПЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Мета: ознайомлення науково-педагогічних працівників з концепцією гендерної рівності, її розумінням та сутністю, основними поняттями, проявами гендерної нерівності та дискримінації за ознакою статі.

План

1. Концепція гендерної рівності: поняття і сутність. Терміни «гендер», «стать».
2. Гендерна ідентичність

3. Гендерна рівність як наскрізна ідея основоположних прав людини.
Гендерний мейнстрімінг.

4. Гендерна нерівність та її прояви.

5. Дискримінація за ознакою статі і гендерна рівність. Форми та види гендерної дискримінації.

Питання:

1. Як Ви розумієте концепцію «гендерна рівність»?

2. Надайте визначення поняття «гендер» і «стать». Чи існує між ними відмінність?

3. Які прояви гендерної нерівності Вам відомі?

4. Що слід розуміти під гендерною ідентичністю?

5. Охарактеризуйте види і форми дискримінації за ознакою статі.

Кейс

Відповідно до національного законодавства держави було передбачено юридичне зобов'язання розлучених жінок дотримуватися 300-денного періоду очікування перед тим, як знову вийти заміж – за когось іншого, ніж їхній колишній чоловік, – якщо вони не можуть довести, що вони не вагітні, пройшовши медичне обстеження. У зв'язку з цим пані А. після розлучення була вимушена пройти медичне обстеження, щоб перевірити, чи не вагітна вона, щоб вона могла повторно вийти заміж до закінчення 300-денного періоду очікування, який розпочався з дати її розлучення.

Питання:

1. Чи є таке положення національного законодавства проявом дискримінації за ознакою статі і порушення принципу гендерної рівності?

2. Чи є допустимим, на Вашу думку, нормативне закріплення такої вимоги?

3. Чи відповідає встановлення 300-денного періоду очікування і вимога щодо надання медичної довідки для його скорочення соціальній потребі суспільства ?

ТЕМА 2. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Мета: сформувані у науково-педагогічних працівників цілісне уявлення та розуміння основних міжнародних універсальних і регіональних стандартів щодо забезпечення принципу гендерної рівності у різних сферах суспільного життя.

План

1. Становлення та розвиток міжнародно-правової основи у сфері забезпечення гендерної рівності.
2. Універсальні міжнародно-правові акти (міжнародні угоди, декларації, резолюції, рекомендації, програмні документи).
3. Регіональні міжнародні акти у сфері забезпечення гендерної рівності (Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ, Спільнота розвитку півдня Африки (САДК), Африканський Союз).

Питання:

1. Назвіть основні міжнародно-правові акти, якими закріплено принцип гендерної рівності.
2. Назвіть основні міжнародні акти щодо закріплення принципу гендерної рівності у сфері політики та управління, охорони здоров'я.
3. Охарактеризуйте регіональні міжнародні акти у сфері забезпечення гендерної рівності.
4. Яке значення мають міжнародно-правові акти для забезпечення принципу гендерної рівності?

Кейс

З квітня 2010 року А.Б. проживає у Державі А., де має статус біженця. До від'їзду з Держави Б. вона працювала фінансовим помічником і перекладачем для журналістів, компаній і регіональних органів у столиці. Як захисниця вона зареєструвала свою власну жіночу правозахисну організацію і співпрацювала з правозахисними та іншими організаціями, що здійснюють діяльність на захист прав і можливостей жінок. У січні 2012 року А.Б. взяла участь у демонстрації у столиці Держави Б, учасниці якої протестували проти відсутності квот для жінок на національних виборах та коментарів відповідальних осіб держави про жіночі права. Імена організаторів, зокрема А.Б., були згодом опубліковані на сторінках мережі Facebook. Авторка та інші учасниці отримали повідомлення зі звинуваченнями у спробі зруйнувати ісламський спосіб життя. Командир впливового повстанського формування стверджував, що організаторки відріклися від власної культури, зокрема через відмову покривати волосся. Через ці повідомлення та численні погрози А.Б. та інші учасниці боялися виходити з дому.

Питання:

1. Чи є тут порушення міжнародно-правових актів у сфері забезпечення гендерної рівності? Порушення яких міжнародних стандартів мало місце у даному випадку?
2. Які дії мала вчинити Держава Б.?
3. Чи є це проявом гендерної нерівності та дискримінації за ознакою статі?

ТЕМА 3. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ТРУДОВІЙ СФЕРІ

Мета: ознайомлення науково-педагогічних працівників з основними положеннями міжнародно-правових актів у сфері трудових правовідносин; визначення основних стандартів прав людини у трудовій сфері; визначення основних правопорушень; визначення алгоритму захисту порушених прав.

План

1. Універсальні і регіональні міжнародні акти у сфері забезпечення трудових прав (міжнародні акти ООН, Міжнародної організації праці, регіональні міжнародні акти – акти ЄС).
2. Стандарти забезпечення гендерної рівності у трудовій сфері: поняття, сутність.
3. Прояви гендерної нерівності у сфері трудових правовідносин.
4. Захист порушеного права: підстави звернення до Європейського суду прав людини. Процедура звернення.

Питання:

1. Що слід розуміти під терміном «гендерна рівність» у трудовій сфері?
2. Дайте визначення гендерної нерівності.
3. Форми гендерної нерівності

Кейс

Роботодавець підприємства «Маштех» у зв'язку з важким фінансовим становищем підприємства, прийняв рішення щодо скорочення персоналу про що сповістив співробітників підприємства через інтернет-портал, розмістивши оголошення такого змісту:

«Шановні співробітники, керівництво підприємства сповіщає, що у зв'язку з фінансовими проблемами нашого підприємства, з 20.10. 2023 р. буде проведено скорочення персоналу. У штаті залишаться висококваліфіковані працівники чоловічої статі. Усім іншим співробітникам буде сплачена компенсація». Працівники підприємства подали декілька скарг, які стосувалися: 1. Порушення гендерної рівності щодо працівників підприємства – жінок 2. Про гендерну дискримінацію працівників. 3. Про упереджене використання мови. В усіх скаргах акцентовано увагу на тому, що скажники залишають за собою право звернутися до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

Питання:

1. Чи вважається зміст такого оголошення порушенням гендерної рівності?
2. Дайте визначення поняття гендерна рівність.
3. Що слід розуміти під гендерною дискримінацією. Назвіть форми гендерної дискримінації.
4. Дайте визначення «упередженого використання мови».
5. Чи мало місце у даному оголошенні упереджене використання мови?
6. За яких умов фізичні особи мають право позову до ЄСПЛ? Назвіть відповідну норму міжнародного договору.

ТЕМА 4. ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ НАСИЛЬСТВО

Мета: ознайомлення науково-педагогічних працівників з поняттям, формами, проявами гендерно зумовленого насильства та механізмами його запобігання і протидії.

План

1. Поняття та першопричини гендерно зумовленого насильства
2. Форми та види гендерно зумовленого насильства: фізичне насильство, сексуальне насильство, економічне насильство, психологічне/емоційне насильство
3. Правові засади запобігання та протидії гендерно зумовленого насильства
4. Заходи запобігання і протидії гендерно зумовленому насильству.
5. Підтримка потерпілих гендерно зумовленого насильства

Питання:

1. Які форми гендерно зумовленого насильства Вам відомі? Охарактеризуйте їх.
2. Дайте визначення гендерно зумовленого насильства ?

3. Які фактори сприяють гендерно зумовленому насильству ?

4. Охарактеризуйте міжнародні стандарти щодо запобігання і протидії гендерно зумовленому насильству та захисту і підтримки жертв насильства.

Кейс

Б. А. вийшла заміж за А.В. у липні 2005 року будучи 17-річною школяркою (отримавши дозвіл на реєстрацію шлюбу за рішенням суду). Молоде подружжя переїхало жити до будинку батьків А. В., де вони жили разом зі своїм сином, який народився грудні 2005 року.

Протягом багатьох років спільного життя Б.А. була жертвою сімейно-побутового насильства з боку А.В., зокрема психологічного та фізичного насильства. У січні 2001 року А.В. тричі вдарив жінку за те, що вона відмовилася носити певний одяг. З того часу насильство щодо автора почастишало. Щоразу, коли Б. А. висловлювала думку, відмінну від думки А.В, він виявляв у відповідь насильство і агресію, штовхаючи і пхаючи її. Він також жбурляв речами, бив предмети та ламав меблі. У березні 2002 року А.В. побив Б. А., завдавши їй кілька ударів по голові за те, що вона вимкнула телевізор, щоб вона та їхній син могли спати. В результаті вона місяцями страждала від головного болю. У жовтні 2006 року чоловік знову побив жінку в присутності їхнього сина. Чоловік також не дозволяв Б. А. відвідувати її батьків, тримаючи її в ізоляції у замкненому будинку.

Протягом зазначеного періоду Б. А. неодноразово зверталася до правоохоронних органів із заявами про здійснене насильство, а також після розлучення – із заявами про прийняття термінового заборонного припису з метою захистити її та дітей від насильства з боку колишнього чоловіка. Разом з тим, з боку компетентних органів не було вчинено достатніх дій для припинення такого насильства та притягнення А.В. до відповідальності.

Питання:

1. Чи є описана ситуація формою гендерно зумовленого насильства? Обґрунтуйте свою думку.

2. Які дії мали вчинити державні органи відповідно до своїх зобов'язань за міжнародними договорами у цій сфері?

ТЕМА 5. МІЖНАРОДНІ ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Мета: ознайомлення науково-педагогічних працівників з міжнародними універсальними і регіональними механізмами забезпечення гендерної рівності, їх компетенцією, напрямками діяльності, процедурою звернення.

План:

1. Статутні органи міжнародних універсальних і регіональних міжнародних організацій та їх роль у забезпеченні гендерного принципу.
2. Універсальні міжнародні інституції. Комісія зі становища жінок. Комітет з прав людини. Комітет із ліквідації дискримінації щодо жінок. Спеціальний доповідач з питання щодо насильства стосовно жінок, його причин і наслідків. Робоча група по боротьбі з дискримінацією щодо жінок і дівчаток.
3. Структура ООН з питань гендерної рівності та розширення прав та можливостей жінок під назвою «ООН-жінки» та цільові групи.
4. Регіональні механізми. Група експертів з питань протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Консультативний комітет ЄС з рівних можливостей для жінок і чоловіків. Європейський інститут гендерної рівності. Міжамериканська комісія з прав жінок. Директорат у справах жінок, гендеру та молоді Комісії Африканського союзу.

Питання:

1. Які правозахисні органи у сфері забезпечення принципи гендерної рівності Вам відомі?

2. Чи може фізична особа звернутися до Європейського суду з прав людини у випадку дискримінації за ознакою статі?

3. Яке значення має діяльність міжнародних правозахисних органів для укріплення та дотримання гендерної рівності?

Кейс

Протягом кількох років пані М. піддавалася насильству з боку її чоловіка, який зловживав алкогольними напоями. Вона неодноразово зверталася до правоохоронних органів зі скаргами на побиття та завдання їй тілесних ушкоджень. Жодного разу за результатами її звернень не було порушено кримінальної справи та не було притягнуто до відповідальності її чоловіка. У жовтні 2015 року вона подала заяву про розлучення, після чого їй чоловік, перебуваючи і стані сильного алкогольного сп'яніння завдав їй безліч ударів по голові, що спричинило параліч пані М. та її смерть. У грудні чоловік пані М. був засуджений до восьми років позбавлення волі.

Питання:

1. Чи є, на Вашу думку, винесений обвинувальний вирок достатнім для того, щоб виключити відповідальність держави-учасниці за дії чи бездіяльність, що мала місце в період до смерті пані М., включаючи вчинення неодноразових та серйозних актів гендерного насильства у побутових умовах.

2. Чи може в інтересах пані М. звернутися до міжнародного правозахисного органу (Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок, Європейського суду з прав людини тощо) правозахисна організація з огляду на, що «репрезентативний статус» такого роду після смерті жертви гендерного насильства внаслідок такого насильства має велике значення для забезпечення загального захисту прав жінок на свободу від насильства та на життя без страху та насильства на основі рівності?

3. За яких умов особи мають право звернутися до Європейського суду з прав людини або Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок?

4. Яке рішення може прийняти Комітет ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок та Європейський суд з прав людини у даній ситуації?

ТЕМА 6. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Мета: ознайомлення з національним законодавством, зокрема законами, підзаконними нормативно-правовими актами, стратегічними і програмними документами щодо забезпечення гендерної рівності у різних сферах суспільного життя.

План:

1. Національні нормативно-правові акти з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків
2. Гендерно-правова експертиза: мета, порядок проведення. Гендерні підходи під час розроблення нормативно-правових актів.
3. Нормативно-правові засади забезпечення гендерної рівності у громадсько-політичній сфері.
4. Нормативно-правові засади забезпечення гендерної рівності у соціально-економічній сфері.
5. Запобігання та протидія насильству за ознакою статі.

Питання:

1. Назвіть основні нормативно-правові акти України у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.
2. Дайте визначення гендерно-правової експертизи. У чому полягає її мета?
3. Які нормативно-правові акти щодо протидії насильству за ознакою статі вам відомі?

Кейс

Громадянка України уклала шлюб з громадянином Держави Б. Під час їхнього проживання в Україні у подружжя народилася дитина. Згодом подружжя переїхало на постійне місце проживання до Держави Б., де чоловік почав систематично порушувати права своєї дружини, обмежуючи її право на вільне пересування, право на достатнє харчування, не даючи виходити із будинку та утримуючи у підвалі. Крім того, жінка не отримала медичну допомогу, коли народжувала другу дитину, в результаті чого зазнала шкоди здоров'ю. Батьки жінки, які проживали в Україні неодноразово зверталися до правоохоронних органів Держави Б., однак не отримали необхідної допомоги. Пізніше вони намагалися отримати допомогу від посольства шляхом численних телефонних дзвінків та направлення письмових прохань. Через деякий час батькам жінки вдалося звільнити її з будинку чоловіка та направити заяву до органів поліції Держави Б. щодо вказаних порушень її прав. З огляду на це було здійснено розслідування означених фактів та порушено судовий розгляд справи, що серед іншого стосувався встановлення опіки над дітьми. Однак жінка не отримала можливості повноцінної участі у цих провадженнях, оскільки не володіла мовою Держави Б. на достатньому рівні та не знала законів цієї держави. Жоден представник посольства не надавав їй допомогу в ході розгляду, і посольство не запропонувало їй жодної правової допомоги, пояснивши це тим, що консульський персонал не знайомий із законами шаріату. За підсумком розгляду справи, жінку було видворено з Держави Б. через відсутність законних підстав на перебування та визначено опікуном молодшої дитини батька – громадянина держави Б.

Питання:

1. Чи було в даному випадку порушення прав жінки? Якщо так, які права було порушено?
2. Які зобов'язання за міжнародним правом не було виконано Україною. Обґрунтуйте свою позицію.

ТЕМА 7. НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Мета: ознайомлення науково-педагогічних працівників із національними механізмами реалізації політики у сфері гендерної рівності, їх компетенцією, напрямками діяльності

План:

1. Органи, установи, організації, наділені повноваженнями у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків:

- Верховна Рада України.
- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.
- Кабінет Міністрів України.
- Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;
- Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, визначені в їх складі уповноважені особи (координатори) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.
- Громадські об'єднання.

2. Консультативно-дорадчі органи та радники з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

3. Урядовий уповноважений з питань гендерної політики

4. Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Питання:

1. Охарактеризуйте повноваження Урядового уповноваженого з питань гендерної політики.

2. Які суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії насильству за ознакою статі вам відомі? Які їх функції?

3. Розкрийте компетенцію радників з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі.

Кейс

У грудні 2010 року пані А. завагітніла. Її вагітність протікала нормально, ретельно контролювалася і була доношеною. У вересні у пані А. почалися перейми і вона вирушила до державної лікарні. Її госпіталізували, протягом перебування в лікарні їй було проведено більше 10 оглядів, під час пологів забороняли змінювати положення та використали ножиці і вакуумний екстрактор щоб витягти дитину. Після пологів дитину забрали і помістили у відділення для новонароджених, де вона знаходилася протягом семи днів. У цей період матері дозволялося перебувати з дочкою лише по 15 хвилин кожні три години, а батькові – лише двічі по 30 хвилин на день. Крім того, дитину годували з пляшечки без дозволу матері, пояснюючи це тим, що «матері, які дзвонять у дзвінок, заважають персоналу». На тлі того, що сталося у автора, розвинувся посттравматичний стресовий розлад, у зв'язку з яким їй довелося звернутися за психотерапевтичною допомогою. Зокрема, розлучення батьків з дочкою після її народження серйозно позначилася на встановленні відносин між ними.

Питання:

1. Чи є в даному випадку порушення законодавства щодо забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок за національним законодавством України?

2. До якого органу можуть звернутися потерпілі особи?

ТЕМА 8. МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТІ

Мета: ознайомлення науково-педагогічних працівників із міжнародними та національними правовими механізмами щодо забезпечення гендерної рівності в освітньому середовищі.

План:

1. Міжнародно-правові рамки щодо забезпечення гендерної рівності у сфері освіти.

2. Стратегія ЮНЕСКО щодо забезпечення гендерної рівності в освіті за допомогою освіти на період 2019–2025 рр. Основні напрямки Стратегії ЮНЕСКО: поліпшення даних для реалізації діяльності; покращення правових, політичних рамок та планування для просування прав; поліпшення процесу викладання та навчання для розширення прав і можливостей.

3. Національні правові рамки щодо забезпечення гендерної рівності в освіті. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року.

4. Прояви гендерної нерівності в освіті та шляхи подолання. Гендерні диспропорції в галузі природничих наук.

Питання:

1. Які прояви гендерної нерівності в освіті Вам відомі?
2. Чим зумовлено існування гендерних диспропорцій в галузі природничих наук
3. Як забезпечується гендерна рівність у сфері освіти?
4. Охарактеризуйте шляхи подолання гендерної нерівності в освіті.

Кейс

У 2020 році було проведено гендерну експертизу навчально-методичного забезпечення закладу освіти. Було встановлено, що в більшості підручників

чоловіки зображуються вченими, інженерами, космонавтами, політичними діячами, тоді як жінки – вчителями, кравчинями, кухарями та медсестрами. Менше 10 % матеріалів згадували жінок як громадських і політичних діячів, інженерів, учених, фізиків.

Питання:

1. Чи є це проявом прихованої гендерної дискримінації жінок?
2. Чи матиме це вплив на дотримання гендерної рівності у сфері освіти та після неї?
3. На Вашу думку чим це зумовлено та які мають бути вчинені подальші дії?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Міжнародні акти:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція). Довідник для членів парламенту. URL: <https://rm.coe.int/1680096e45>.
2. Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_002
3. Agenda 2063: The Africa We Want. URL: <https://au.int/en/agenda2063/overview>
4. Beijing Declaration and Platform for Action, Beijing +5 Political Declaration and Outcome. URL: https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/PFA_E_Final_WEB.pdf
5. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>
6. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
7. Convention on the Political Rights of Women. URL: https://treaties.un.org/doc/treaties/1954/07/19540707%2000-40%20am/ch_xvi_1p.pdf
8. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York, 18 December 1979. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>
9. Convention No. 156 Convention concerning Equal Opportunities and Equal Treatment for Men and Women Workers: Workers with Family Responsibilities, 1981. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---gender/documents/genericdocument/wcms_114192.pdf
10. Declaration on Gender & Development 1997. URL: <https://www.sadc.int/document/declaration-gender-development-1997>
11. Declaration on the Protection of Women and Children in Emergency and Armed Conflict. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-protection-women-and-children-emergency-and-armed>
12. Declaration and Treaty of the Southern African Development Community. URL: https://www.sadc.int/sites/default/files/2021-11/Declaration__Treaty_of_SADC_0.pdf

13. Declaration on the Elimination of Violence against Women. URL: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.21_declaration%20elimination%20vaw.pdf
14. Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958 (No. 111). URL: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312256:NO
15. European Convention on Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_ENG
16. European Social Charter (Revised). URL: <https://rm.coe.int/168007cf93>
17. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>
18. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>
19. Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. URL: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/>
20. Political Declaration on the Occasion of the Twentieth Anniversary of the Fourth World Conference On Women. URL: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/CSW/59/Declaration-EN.pdf>
21. Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WG/ProtocolontheRightsofWomen.pdf>
22. Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/protocol-prevent-suppress-and-punish-trafficking-persons>
23. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement>
24. Resolution on Promoting Gender Inclusive and Responsive Mediation //Minsk Declaration and resolutions adopted by the OSCE Parliamentary Assembly at the Twenty-sixth Annual Session Minsk, 5 to 9 July 2017. P. 27-29. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2017-minsk/declaration-25/3555-declaration-minsk-eng/file>
25. Supplementary Convention on the Abolition of Slavery, the Slave Trade, and Institutions and Practices Similar to Slavery. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/supplementary-convention-abolition-slavery-slave-trade-and>

26. Universal Declaration of Human Rights. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

27. United Nations Charter (full text). URL: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

28. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and its Optional Protocol Handbook for Parliamentarians No. 36. 2023. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/OHCHR-IPU-CEDAW-Handbook-revised-edition.pdf>

29. The 2016 Consolidated Text of the Protocol on Gender and Development. URL: https://www.sadc.int/sites/default/files/2023-02/EN-REVISED_SADC_PROTOCOL_ON_GENDER_AND_DEVELOPMENT_2016-final.pdf

30. 70/1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf

31. Vienna Declaration and Programme of Action. URL <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G93/142/33/PDF/G9314233.pdf?OpenElement>

Нормативно-правові акти:

1. Виборчий кодекс України: Закон України від 19.12.2019 р. № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

2. Кодекс законів про працю України: Кодекс України; Закон від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

4. Методичні рекомендації щодо проведення гендерного аудиту підприємствами, установами та організаціями: Наказ Міністерства соціальної політики України від 09.08.2021 р. № 448. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/6081.html?PrintVersion>

5. Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Постанова Кабінету Міністрів України; Програма, Паспорт, Заходи від 24.02.2021 р. № 145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#n16>

6. Питання проведення гендерно-правової експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.11.2018 р. № 997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-п#n14>

7. Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Указ Президента України від 26.07.2005 р. № 1135/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135/2005#Text>

8. Про визначення питань, що належать до компетенції Першого віце-прем'єр-міністра України та віце-прем'єр-міністрів України: Постанова Кабінету

Міністрів України; Перелік від 25.03.2020 р. № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/274-2020-п#Text>

9. Про внесення змін до пункту 6 додатка 1 до постанови Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2016 р. № 296: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 р. № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117-2017-п#n6>

10. Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту: МОН України; Наказ, План, Заходи від 10.09.2009 р. № 839. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0839290-09#Text>

11. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

12. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

13. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

14. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

15. Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України; Програма, План, Заходи від 27.12.2006 р. № 1834. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1834-2006-п#Text>

16. Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України; Програма, Паспорт, Заходи від 11.04.2018 р. № 273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-п#Text>

17. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки: Постанова Кабінету Міністрів України; Стратегія від 05.08.2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

18. Про затвердження Інструкції щодо інтеграції гендерних підходів під час розроблення нормативно-правових актів: Мінсоцполітики України; Наказ, Інструкція від 07.02.2020 р. № 86. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0211-20#n14>

19. Про затвердження Методики визначення потреб територіальних громад у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Мінсоцполітики України; Наказ, Методика від 30.11.2020 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0036-21#Text>

20. Про затвердження Методичних рекомендації щодо ідентифікації випадків гендерної дискримінації та механізм надання правової допомоги: КЦ надання правової допомоги; Наказ, Рекомендації від 12.03.2019 р. № 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0033419-19#Text>

21. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо внесення до колективних договорів та угод положень, спрямованих на забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків у трудових відносинах: Мінсоцполітики України; Наказ, Рекомендації, Положення від 29.01.2020 р. № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0056739-20#Text>

22. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання гендерного впливу галузевих реформ: Мінсоцполітики України; Наказ, Рекомендації, План [...] від 14.04.2020 р. № 257. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0257739-20#n10>

23. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Перелік, Форма типового документа, Звіт, Заходи від 28.10.2020 р. № 1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#n14>

24. Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України; План від 05.09.2018 р. № 634-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2018-p#Text>

25. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України; Стратегія від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>

26. Про затвердження плану заходів з реалізації зобов’язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи “Партнерство Біарріц” з утвердження гендерної рівності: Розпорядження Кабінету Міністрів України; План, Заходи від 16.12.2020 р. № 1578-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1578-2020-p#Text>

27. Про консультативно-дорадчий орган з питань сім’ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення, Порядок, Перелік від 05.09.2007 р. № 1087. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-2007-p#Text>

28. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України; Стратегія від 24.03.2021 р. № 119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>

29. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-vp#Text>

30. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>

31. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

32. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-vp#Text>

33. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку»: Указ Президента України; Стратегія від 02.06.2021 р. № 225/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225/2021#Text>

34. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План від 12.08.2022 р. № 752-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-p#Text>

35. Про схвалення Концепції комунікації у сфері гендерної рівності: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 16.09.2020 р. № 1128-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2020-p#Text>

36. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 14.04.2021 р. № 366-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

37. Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2023-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 15.09.2023 р. № 815-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2023-p#n14>

38. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 20.12.2022 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>

39. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text>

40. Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 390. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nras/250049925>

41. Про утворення Комісії з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Постанова Кабінету Міністрів України; Склад колегіального органу, Положення від 02.09.2020 р. № 784. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/784-2020-п#Text>

42. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

43. Структура Комітету Верховної Ради України питань зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва. URL: <https://komzak.rada.gov.ua/uploads/documents/30787.pdf>

44. Типове положення про відповідальний підрозділ з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: постанова Кабінету

Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2020-п#n18>

45. Типове положення про радника з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі: постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/930-2020-п#n18>

46. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Література:

1. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. За заг.ред Левченко К.Б. / Г.Г. Жуковська, К.Б. Левченко, О.О. Остапенко, О.І. Сулова. Київ, 2020. 186 с. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/02.2021/genderna-polityka.pdf>

2. Др'оміна-Волок Н. В. Концепція расової дискримінації у міжнародному антидискримінаційному праві : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2015. 540 с.

3. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник / Андрієнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. – Київ ФОП. Нічога С.О. – 2020. 196 с. https://lastrada.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/posibnyk_protydiya-nasylstvu_-dodatok.pdf

4. Кагановська Т.Є., Сироїд Т.Л. Організаційно-правовий механізм Європейського Союзу щодо забезпечення гендерної рівності. *Науковий ВІСНИК Ужгородського національного Університету*. Серія “Право”. Випуск 76(2). 2023. С. 232-239.

5. Карвацька С.Б., Чепель О.Д. Динаміка стандарту права на недискримінацію: інтерпретаційна практика Європейського суду з прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №7. С. 283-286.

6. Карвацька С.Б. Права людини та правосуддя: нові дискусії до питання природи та взаємозв'язку. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 4. С. 3-7.

7. Міжнародне право : слов. довід. / [С. М. Перепьолкін, Т. Л. Сироїд, Л. А. Філяніна] ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. Харків : Юрайт, 2014. 408 с.

8. Міжнародний захист людських прав : навч.-метод. посібник / колект. авт.; за наук. редакцією С. Г. Меленко, О. Д. Чепель. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 488 с.

9. Міжнародний захист прав людини : навчальний посібник / кол. авторів ; за ред. О. Б. Онишко. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 540 с.

10. Питання заборони та протидії дискримінації : метод. рек. для юристів. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/human-rights/echr-prohibition-combating-discrimination.pdf>.

11. Порадник для гендерних радників і радниць /За загальною редакцією Урядової уповноваженої з питань гендерної політики, д.ю.н. Катерина Левченко.

Київ. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/2023/25.08.2023/poradnik-dlya-radnikov-1-1.pdf>

12. Посібник МОМ з питань надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми. Київ: Тютюкін, 2009. 320 с. URL: <http://ukr.pdf.www.ohchr.org/Documents/Publications/F3>.

13. Практичний посібник з аргументації у справах щодо дискримінації. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/human-rights/echr-arguments-for-discrimination-guide.pdf>.

14. Практичний посібник щодо прийнятності заяв Європейським судом з прав людини / [Рада Європи; Європ. суд з прав людини]. 2011. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/human-rights/echr-admissibility-guide.pdf>.

15. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародне право прав людини: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 564 с.

16. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: посібник для підготовки до зовн. незалеж. оцінювання: за заг. ред. Т.Л. Сироїд. 5-те вид., перероблене і доповнене. Харків: Право. 2023. 474 с.

17. Сироїд Т.Л. Політичні права жінок крізь призму гендерної рівності. *Захист прав людини на універсальному та регіональному рівнях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 08 грудня 2023 р.); укладач: канд. юрид. наук, доц. Л.А. Філяніна Дніпро: Університет митної справи та фінансів; 2023. С. 45-48. 572 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Xvv3SOBi9ZO88R3dDMхрОМр-гТmMvpQx/view>

18. Сироїд Т., Фоміна Л. Продовольча безпека і гендерна рівність: міжнародно-правовий аспект. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2023. Вип. 35.

19. Сироїд Т. Заборона катувань у міжнародному праві: поняття, сутність, характеристика складу злочину. *Актуальні проблеми держави і права*. № 94 (2022). С. 123-135. <http://apdp.in.ua/index.php/vipusk-94.html> DOI <https://doi.org/10.32782/apdp.v94.2022.15>

20. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародно-правовий захист права на здоров'я вразливих категорій осіб: теорія та практика. *Міжнародне право у світі динамічних змін: контури майбутнього міжнародного правопорядку: колект. монографія* / наук. Ред. В. Репецький, І. Земан, В. Гутник: Львів-Дрогобич, 2021. С. 229-244. 420 с.

21. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: підручник. Харків. нац. ун-т імені В.Н. Каразіна. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право. 2020. 648 с.

22. Сироїд Т.Л. Організаційно-правові основи діяльності ООН щодо освіти в галузі прав людини. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. Випуск 29, 2020. С. 332-340.

23. Сироїд Т.Л. Міжнародно-правові основи захисту сексуального репродуктивного здоров'я жінок. *Juris Europensis Scientia*. 2020. Вип.3. С. 151-155. http://jes.nuoua.od.ua/archive/3_2020/32.pdf DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i3.117/>

24. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник / За заг. ред. д.ю.н., проф. Т.Л. Сироїд. Х. Право. 2019. 472 с.
25. Сироїд Т.Л. Дотримання гендерної рівності в діяльності поліцейських сил ООН. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми дослідження Матеріали міжнародної науково-практичної конференції.* (м. Харків, 17 травня 2019 р.). С. 200-202.
26. Сироїд Т.Л. Міжнародні стандарти в галузі забезпечення права на здоров'я та практика їхнього застосування: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 166 с.
27. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Організаційно-правовий механізм захисту прав людини Європейського Союзу / Challenges and prospects for the development of legal systems in Ukraine and EU countries: comparative analysis: Collective monograph. Riga : Izdevniecība "Baltija Publishing", 2019. Volume 2. 304 p. (p. 129-144).
28. #HerEducationOurFuture #BreakTheBias: challenging gender bias and stereotypes in and through education; the latest facts on gender equality in education. UNESCO, 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380827>
29. 2023 report on Gender Equality in the EU. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2023-04/annual_report_GE_2023_web_EN.pdf
30. A quantum leap for gender equality : for a better future of work for all / International Labour Office. - Geneva: ILO, 2019. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_674831.pdf
31. Achieving gender equality at work International Labour Conference 111th Session, 2023. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---relconf/documents/meetingdocument/wcms_870823.pdf
32. African Union International Centre For Girls' and Women's Education in Africa (AU/CIEFFA): About African Union CIEFFA. URL: <https://cieffa.au.int/en/who-we-are/overview>
33. CEDAW and Women's Intersecting Identities: A Pioneering Approach to Intersectional Discrimination. URL: <https://globalnaps.org/wp-content/uploads/2018/08/cedaw-and-women-s-intersecting-identities-a-pioneering-approach-to-intersectional-discrimination.pdf>
34. Concluding observations on the ninth periodic report of Ukraine. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FFPPRiCAqhKb7yhsvglKm%2F71Q4iogAZSMgJYVsfA92MTYctWHEE11uSPzKnKpWwt7TOxV5J8ClgoK%2BClqJPqBxMVCVqFR%2BSTZI1rHskXxYGFUsmX2WfG%2Bef3Lx0>
35. Council of Europe Gender Equality Strategy 2018-2023. URL: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/gender-equality-strategy>
36. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Driel, B., Donlevy, V., Melstveit Roseme, M., Issue paper on gender

equality in and through education – Working Group on Equality and Values in Education and Training, Driel, B.(editor), Donlevy, V.(editor), Melstveit Roseme, M.(editor), Publications Office of the European Union, 2023. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d36b1bdf-adae-11ed-8912-01aa75ed71a1/language-en>

37. European Commission. Gender-Age Marker. URL: https://ec.europa.eu/echo/files/policies/sectoral/gender_age_marker_toolkit.pdf

38. From access to empowerment: UNESCO strategy for gender equality in and through education 2019-2025. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000369000>

39. Gabrielle Hosein, Tricia Basdeo-Gobi, Lydia Rosa Gény. Gender mainstreaming in national sustainable development planning in the Caribbean. URL: <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/37172b42-285f-4014-b835-10cae7db031d/content>

40. Gender Equality Across The Humanitarian-Development-Peace Nexus. OECD, 2021. URL: <https://www.oecd.org/dac/gender-equality-across-the-hdp-nexus-july2021.pdf>

41. Glossary of Terms and Concepts UNICEF Regional Office for South Asia November 2017. URL: <https://www.unicef.org/rosa/media/1761/file/Genderglossarytermsandconcepts.pdf>

42. Handbook on Gender Dimensions of criminal justice responses to terrorism. United Nations, 2019. URL: https://www.unodc.org/documents/terrorism/Publications/GENDER/17-08887_HB_Gender_Criminal_Justice_E_ebook.pdf

43. Handbook on Gender Dimensions of criminal justice responses to terrorism. 2019. URL: https://www.unodc.org/documents/terrorism/Publications/17-08887_HB_Gender_Criminal_Justice_E_ebook.pdf

44. Human Rights of Women and Girls With Disabilities: A Brief Guide to the Intersectional Approach through the Implementation of CEDAW and CRPD in Ukraine Kyiv 2019. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-09/cedaw%20crpd%20guide%20eng_compressed.pdf

45. International Standards on the Protection of People with Diverse Sexual Orientation, Gender Identity, Gender Expression and Sex Characteristics (Sogiesc) in the Context of Migration. URL: <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl486/files/documents/InfoNote-International-Standards-Protection-of-People-with-Diverse-SOGIESC.pdf>

46. Kaganovska, T., Syroid, T., Shamrayeva, V., Fomina, L., Titov, I. (2023). Modeling approaches to achieve an adequate standard of living: A study within the framework of the UN sustainable development goals. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, Vol. 18, No. 11, pp. 3665-3671.

47. Liudmyla Petrova, Inna Rebrii, Hryhorii Zubrytskyi. The role and place of women in the army of Ukraine in the context of gender equality. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*. 2023, Volume 55, Number 1(207), Pages 20-32. DOI: 10.5604/01.3001.0053.4101

48. Perepolkin SM, Boniak VO, Zavhorodnii VA, Syroid TL, Filianina LA. Gender equality in states' armed forces: Comparative and legal study. *Linguistics and Culture Review*. 2021;5(S4):1938-49. DOI: 10.21744/lingcure.v5nS4.1882

49. Statute of the African Union International Centre For Girls' and Women's Education in Africa (AU/CIEFFA). URL: <https://cieffa.au.int/en/who-we-are/status>

50. The Gender Handbook for Humanitarian Action. https://interagencystandingcommittee.org/sites/default/files/migrated/2019-02/2018-iasc_gender_handbook_for_humanitarian_action_eng_0.pdf

51. UNDP, PGA (2022). Advancing the Human Rights and Inclusion of LGBTI People: A Handbook for Parliamentarians. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-10/UNDP-Advancing-The-Human-Rights-and-Inclusion-of-LGBTI-People.pdf>

52. UNESCO in Action for Gender Equality 2022-2023. URL: https://www.unesco.org/en/articles/unesco-action-gender-equality-2022-2023?TSPD_101_R0=080713870fab2000539c1e951ccdbffebc6e7e3a80d41007231c6747a2e316512f1466bfb490f54d08a74b7b2c14300080e2c1842f8de35a47eccbed8db325d3769439c5bbac47e60b24489e52774fc1824acf55f1688eedaa1ed5f5788cfb5e

53. UNESCO: Her education, our future: UNESCO fast-tracking girls' and women's education. URL: <https://www.unesco.org/en/gender-equality/education/her-education-our-future>

54. UNESCO: What you need to know about how UNESCO advances education and gender equality. URL: <https://www.unesco.org/en/gender-equality/education/need-know>

55. UNFPA, UNICEF. Women's & Children's Rights: Making the Connection. URL: https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Women-Children_final.pdf

56. United Nations Evaluation Group (2014). Integrating Human Rights and Gender Equality in Evaluations. New York: UNEG. URL: <https://www.unicef.org/media/54811/file>

57. United Nations Treaty Bodies' jurisprudence on sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics. URL: https://www.eods.eu/library/ILGA_2019_UNTreatyBodiesJurisprudence.pdf

Women's Rights in Africa. URL: https://www.researchgate.net/publication/332233761_The_special_rapporteur_on_the_rights_of_women_in_Africa_SRRWA_2007-2015

Електронні ресурси:

1. Офіційний сайт Агентства фундаментальних прав Європейського Союзу. URL: <https://fra.europa.eu/en/about-fra>

2. Офіційний сайт Європейського омбудсмена. URL: <https://www.ombudsman.europa.eu/en/home>

3. Офіційний сайт Європейського наглядового органу із захисту даних (EDPS). URL: https://edps.europa.eu/_en?lang=en

4. Офіційний сайт Європейської ради із захисту даних. URL: https://edpb.europa.eu/edpb_en
5. Офіційний сайт Європейського суду з прав людини. URL: <http://www.echr.coe.int/echr/>
6. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <http://europa.eu/>
7. Офіційний сайт Міжнародної організації праці. URL: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
8. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.un.org>
9. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури. URL: <https://www.unesco.org/en>
10. Офіційний сайт Ради Європи. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal>
11. Офіційний сайт Управління Верховного комісара з прав людини ООН. URL: https://www.ohchr.org/en/ohchr_homepage
12. Офіційний сайт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. URL: <https://www.unhcr.org>
13. Офіційний сайт Human Rights Watch. URL: <http://www.hrw.org>

ДЕТАЛЬНИЙ ПЛАН РОЗБОРУ ТЕМ:

**“КОНФЛІКТИ НА ГЕНДЕРНОМУ ҐРУНТІ: ПРОФІЛАКТИКА ТА
ШВИДКІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕКТИВІВ”**

ТА

“ГЕНДЕРНА ЕКСПЕРТИЗА НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ”

ТЕМА “КОНФЛІКТИ НА ГЕНДЕРНОМУ ҐРУНТІ: ПРОФІЛАКТИКА ТА ШВИДКІ РІШЕННЯ ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕКТИВІВ”

Мета: ознайомлення науково-педагогічних працівників із розумінням та сутністю концепції гендерної рівності, проявами гендерної нерівності та шляхами розв’язання конфліктів на гендерному ґрунті

План

1. Концепція гендерної рівності: поняття і сутність. Терміни «гендер», «стать».
2. Гендерна нерівність та її прояви у сфері освіти. Дискримінація за ознакою статі.
3. Загальні засади запобігання конфліктним ситуаціям. Урегулювання конфліктних ситуацій у закладах вищої освіти (на прикладі ХНУ імені В.Н. Каразіна). Роль уповноваженого з гендерних питань у закладі вищої освіти щодо вирішення конфліктів на гендерному ґрунті.
4. Роль підготовки і підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників з гендерних питань у вирішенні конфліктів на гендерному ґрунті.

Питання для обговорення:

1. Як Ви розумієте концепцію «гендерної рівності» в освіті?
2. Надайте визначення поняття «гендер» і «стать». Чи існує між ними відмінність?
3. Які прояви гендерної нерівності Вам відомі?
4. Які причини можуть провокувати конфлікти на гендерному ґрунті?
5. Чи мали місце у Вашій роботі конфлікти на гендерному ґрунті? Якщо так, які дії Ви вчиняли з метою розв’язання такого конфлікту?

Кейс

Під час проведення лекційних занять з навчального курсу викладач / викладачка допуслав (ла) висловлювання стосовно того, що «дівчата самі провокують згвалтування», а чоловіки й жінки нібито «часто по-різному розуміють згоду». Також у презентаційних матеріалах йшлося про «жіночу» й «чоловічу» логіку. Зокрема, що «чоловіча» логіка «правильна, побудована на фактах, призначена для адекватної оцінки навколишнього світу й прийняття на основі цієї оцінки правильних рішень». Тоді як «жіноча» логіка «служить для того, щоб приховано управляти чоловіком; характеризується «загадковістю, несподіваністю, незавершеністю фраз, розмовою натяками, приписуванням іншої причини».

Питання:

1. Чи є на Вашу думку це є проявом дискримінації за ознакою статі?
2. Чи є допустимим такі висловлювання під час освітнього процесу? Якщо так, то за яких обставин?
3. Яким чином може бути вирішено подібний конфлікт за участі викладача?

Стислий виклад питань теми

1. Рівне для чоловіків і жінок право користуватися всіма правами людини є одним із основоположних принципів, який визнається міжнародним правом та закріплений в основних міжнародних договорах про права людини.

Принцип гендерної рівності вперше знайшов своє нормативне закріплення у Преамбулі Статуту ООН, в якій народи Об'єднаних Націй підтвердили свою рішучість утвердити віру в основні права людини, зокрема, в рівноправність чоловіків та жінок. У подальшому означений принцип було підтверджено Загальною декларацією прав людини 1948 року, яка увібрала в себе основоположні стандарти прав людини.

Прийняті в 1966 р. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права одночасно закріпили положення щодо заборони дискримінації за ознакою статі та поклали на держави зобов'язання забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в ньому (ст. 3).

Означений принцип також закріплений у положеннях Конституції України та низки законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, зокрема Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та ін.

Слід зазначити, що рівність чоловіків і жінок по суті не може бути досягнута лише за допомогою ухвалення законів або проведення політики, які мають ргіта фасіе нейтральний з гендерної точки зору характер. Дотримуючись статті 3 Міжнародних пактів 1966 р., держави-учасниці повинні враховувати, що такі закони, політика та практика можуть призвести не до ліквідації, а до закріплення нерівності між чоловіками та жінками, оскільки вони не беруть до уваги існуючу економічну, соціальну та культурну нерівність, особливо ті її прояви з якими стикаються жінки. Відповідно до статті 3 держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати повагу принципу рівності в законі та перед законом. Принцип рівності в законі повинен дотримуватися законодавчим органом при прийнятті законів шляхом забезпечення того, щоб ці закони заохочували рівне для чоловіків і жінок користування економічними, соціальними та культурними правами. Принцип рівності перед законом повинен дотримуватися адміністративними органами, судами і судами, і він припускає, що ці органи повинні застосовувати закони на рівній для чоловіків і жінок основі¹.

Термін «гендер» – означає різні соціальні ролі, обов'язки та ідентичності жінок і чоловіків та співвідношення сил між жінками й чоловіками у певному

¹ Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародне право прав людини: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 564 с.

суспільстві. Гендерні ролі та гендерні відносини у різних країнах і культурах відрізняються й можуть бути різними навіть у різних груп одного суспільства.

Термін «стать» стосується біологічних відмінностей між жінками і чоловіками.

Гендерна рівність означає, що всі людські істоти мають свободу для розвитку своїх особистих здібностей та свободу вибору без обмежень, пов'язаних із жорстко закріпленими гендерними ролями. Тобто різна поведінка, прагнення та потреби жінок і чоловіків враховуються, оцінюються й підтримуються рівним чином (Європейська Комісія, 2004)².

2. «Дискримінація» у сфері освіти охоплює будь-яке виокремлення, виключення, обмеження чи надання переваги, зокрема й за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, економічного стану чи народження, що має на меті або є наслідком знищення або порушення рівності в освіті, зокрема: а) позбавлення будь-якої особи чи групи осіб доступу до освіти будь-якого типу чи рівня; б) обмеження будь-якої особи чи групи осіб освітою нижчого рівня; в) створення або підтримку окремих освітніх систем або закладів для осіб чи груп осіб; або г) створення будь-якій особі або групі осіб умов, несумісних з гідністю людини³.

3. У межах Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна було прийнято Положення про врегулювання конфліктних ситуацій у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна (далі – Положення), що має на меті заходи, які спрямовані на покращення якості освіти та підвищення ефективності роботи в Університеті з метою забезпечення прозорого процесу, спрямованого на вирішення конфліктних ситуацій та проблем в найкоротші терміни. Положення розроблено для запобігання конфліктним ситуаціям серед усіх працівників та здобувачів вищої освіти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (далі –

² Національна соціальна сервісна служба України: Гендерна рівність. URL: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist>

³ Конвенція з подолання дискримінації в освіті 1960 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text

Університет) й регламентує застосування заходів щодо попередження конфліктних ситуацій (включаючи пов'язані з сексуальними домаганнями, дискримінацією та булінгом), алгоритм дій у випадках вирішення конфліктних ситуацій та способи їх врегулювання.

Передбачається, що у випадку виникнення ситуації, яка може привести до конфлікту, керівники структурних підрозділів, декани факультетів, директори навчально-наукових інститутів та куратори академічних мають своєчасно виявляти її та реагувати в межах свого підрозділу. Якщо самотужки неможливо утримати ситуацію під контролем та врегулювати конфлікт, вони мають розглянути зазначену ситуацію з фахівцями та відповідними особами у конструктивних межах.

Керівники структурних підрозділів, декани факультетів, директори навчально-наукових інститутів та куратори академічних мають конструктивно вирішувати конфліктні ситуації «викладач – здобувач вищої освіти» за допомогою стратегії співробітництва та компромісу, мінімізації негативних емоцій опонентів, у розрахунку на високі моральні та професійні якості викладача тощо.

Для вирішення питань щодо врегулювання конфліктних ситуацій, включаючи пов'язані із сексуальними домаганнями, дискримінацією та булінгом, в Університеті діє Комісія з врегулювання конфліктних ситуацій, яка є постійно діючим робочим органом.

Для вирішення конфліктних ситуацій в Університеті передбачено два способи їх врегулювання – формальний та неформальний.

Якщо працівники та/або здобувачі вищої освіти Університету вважають, що було порушено їхні права і немає можливості залагодити конфлікт методом переговорів, вони можуть подати скаргу до Комісії⁴.

⁴ Положення про врегулювання конфліктних ситуацій у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна (затверджено Рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна 24 лютого 2020 р. протокол № 5; введено в дію наказом ректора № 0211-1/087 від 27 лютого 2020 року). URL: https://karazin.ua/storage/documents/913_as5aKspAR87pO1xPyDy0e9cHI.pdf

Крім того, задля реалізації державної політики з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у межах закладів вищої освіти можуть запроваджуватися посади радників з гендерних питань. Зокрема, в межах ХНУ імені В.Н. Каразіна відповідно до ст. 18 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» було засновано посаду уповноваженого з гендерних питань – радника ректора Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Основні завдання Радника включають консультування працівників з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидію насильству та дискримінації за ознакою статі; надання керівництву пропозицій щодо впровадження гендерних підходів у діяльність підприємства, установи, організації, щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у працевлаштуванні, просуванні по службі, підвищенні кваліфікації, перепідготовці⁵. Крім того, колективний договір між адміністрацією та трудовим колективом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2020-2024 роки (зі змінами та доповненнями, схваленими/затвердженими конференціями трудового колективу 30 грудня 2020 р., 30 грудня 2021 р. та 28 грудня 2022 р.) передбачає запровадження процедури медіації (неформальних переговорів щодо згоди двох сторін), подання скарг щодо сексуальних домагань та розгляду цих скарг уповноваженим з гендерних питань – радником ректора за участі профспілкового комітету⁶.

4. Викладачів, їхню кваліфікацію, знання предмета та педагогічну компетентність вважають одними з найважливіших чинників, що визначають якість освіти. Вони також є агентами соціалізації і є джерелом знань про очікування, поведінку та стосунки, які зазвичай асоціюються з ролями чоловіків (хлопчиків) і жінок (дівчаток). Педагогічна практика викладачів частково

⁵ Положення про уповноваженого з гендерних питань – радника ректора Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (затверджено рішенням Вченої ради 28 грудня 2021 р., протокол № 15; введено в дію наказом ректора 05 січня 2022 р. №0211-1/1). URL: https://karazin.ua/storage/documents/979_IJM6b3PMtXdiD0vnqjxAUOSu.pdf

⁶ Колективний договір між адміністрацією та трудовим колективом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2020-2024 роки (зі змінами та доповненнями, схваленими/затвердженими конференціями трудового колективу 30 грудня 2020 р., 30 грудня 2021 р. та 28 грудня 2022 р.). URL: <http://profkom.univer.kharkov.ua/upload/Document/Колдоговор%202020-24%20редакція%202023.pdf>

формується їхніми припущеннями та стереотипами щодо гендеру (свідомо чи підсвідомо), що своєю чергою впливає на переконання та навчання осіб, які навчаються. Вони можуть неусвідомлено поширювати шкідливі гендерні стереотипи. Наприклад, вони можуть використовувати фрази, які припускають, що хлопчики і дівчатка природним чином володіють певними якостями або поведінкою, як-от «розумні слухняні дівчатка» порівняно з «неслухняними хлопчиками». Можуть приділяти більше уваги хлопчикам, якщо їхню освіту вважають більш важливою в даному конкретному випадку.

Забобони щодо гендерної приналежності можуть бути зменшені за допомогою професійної підготовки або підвищення кваліфікації, за яких викладачі мають змогу переглянути свої гендерні переконання, погляди та очікування, а також вивчити способи забезпечення рівного ставлення й участі освітньому середовищі загалом. Для того щоб гендерна рівність була ефективною та стійкою, це питання має бути включене до програм закладів з професійної підготовки або підвищення кваліфікації⁷.

Крім того, означене відображено в стратегічних актів України. Зокрема, з метою реалізації стратегічної цілі 3 Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року передбачається посилення сучасного кадрового потенціалу закладів освіти та освітніх установ, у тому числі й за таким напрямом як: формування компетентності з урахуванням недискримінаційного підходу за ознакою статі фахівчинь і фахівців у сфері освіти шляхом розроблення та комплексного впровадження окремих курсів з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до програм післядипломної освіти.

ТЕМА “ГЕНДЕРНА ЕКСПЕРТИЗА НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ”

Мета: ознайомлення науково-педагогічних працівників із поняттям, метою та сутністю проведення гендерної експертизи начальних матеріалів.

⁷ From access to empowerment: UNESCO strategy for gender equality in and through education 2019-2025. Paris : UNESCO, 2019. 28. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000369000>

План:

1. Поняття, мета та сутність гендерної експертизи начальних матеріалів
2. Поширені гендерні стереотипи та гендерні ролі в навчальному контенті.
3. Нормативно-правові засади проведення гендерної експертизи начальних матеріалів.
4. Основні критерії проведення гендерної експертизи навчальних матеріалів:
 - 4.1. Паритетність у представленні осіб обох статей у навчальній літературі.
 - 4.2. Представлення дійових осіб (персонажів) у нестереотипних ролях статей у навчальній літературі.
 - 4.3. Відсутність сеграції та поляризації за ознакою статі у навчальній літературі.
 - 4.4. Кількісне співвідношення жіночих та чоловічих образів у навчальній літературі.
5. Використання гендерно чутливої мови у навчальній літературі.
 - 5.1. Використання фемінітивів і маскулітивів
 - 5.2. Використання збірних іменників
 - 5.3. Неприпустимість мовного сексизму

Питання для обговорення:

1. Які прояви гендерної нерівності в освіті Вам відомі?
2. Як забезпечується гендерна рівність у сфері освіти?
4. Які приклади гендерних стереотипів у навчальній літературі Ви можете назвати?
5. У чому полягає гендерна експертиза начальної літератури? Який вплив це має на дотримання гендерної рівності в освіті та через неї?

Кейс

У 2020 році було проведено гендерну експертизу навчально-методичного забезпечення закладу освіти. Було встановлено, що в більшості підручників чоловіки зображуються вченими, інженерами, космонавтами, політичними діячами, тоді як жінки – вчителями, кравчинями, кухарями та медсестрами. Менше 10 % матеріалів згадували жінок як громадських і політичних діячів, інженерів, учених, фізиків.

Питання:

Чи є це проявом прихованої гендерної дискримінації жінок?

Чи матиме це вплив на дотримання гендерної рівності у сфері освіти та після неї?

На Вашу думку чим це зумовлено та які мають бути вчинені подальші дії?

Стислий зміст

1. Важливим чинником, що визначає якість освіти, є зміст навчальних матеріалів, який передає не тільки спеціальні знання, а й цінності, зокрема явні або приховані повідомлення про гендер. Підручники і посібники можуть транслювати гендерні стереотипи, що позначається на зниженні рівня участі в навчальному процесі та обмежує очікування щодо освіти й життєвих перспектив. Реформа політики, спрямована на усунення гендерних упереджень у навчальних матеріалах та нарощування потенціалу спеціалістів і розробників навчальних програм, експертів з оцінювання та викладачів педагогічних навчальних закладів. Навчальні програми, підручники та посібники можуть також сприяти поширенню позитивних ідей щодо рівності між жінками та чоловіками і заохоченню норм, що підтримують гендерну рівність.

Гендерна експертиза підручників має на меті віднайти у текстових та позатекстових (ілюстрації, методичний апарат, апарат орієнтування) матеріалах підручника вияви дискримінації за ознакою статі (гендерні стереотипи, андроцентризм, сексизм тощо) та надати рекомендації щодо їх усунення.

Гендерний аналіз підручників є надважливим завданням через те, що дуже часто дійовими особами текстів, вправ, завдань, ілюстрацій та інших змістовних компонентів виступають саме люди або інші антропоморфні персонажі. І читаючи, наприклад, задачу з фізики, здобувачі, поруч із суто предметним її змістом, фоново сприймають і «соціальний контекст», що транслюється «приховано»: як саме діють зображені у задачі жінки й чоловіки, якими рисами вони наділені, чим займаються, до чого прагнуть, які їх ролі та статуси тощо⁸.

2. Гендерні стереотипи – це стійкі, стереотипні уявлення суспільства щодо того, якими мають, або, навпаки, не мають бути представники того або іншого гендеру – жінки та чоловіки. Зазвичай гендерні стереотипи стосуються або зовнішності чоловік та жінок – тобто, зовнішніх проявів фемінності чи маскулінності, або розподілення гендерних ролей у суспільстві. Гендерні ролі – це моделі очікуваної поведінки жінок та чоловіків у соціумі відповідно до тих соціокультурних умов, у яких вони живуть. Тобто це риси, які вважають більш характерними чи то для чоловіків, чи то для жінок. Так, наприклад, стереотипним є уявлення про те, що жінки мають бути ніжними та тендітними, а чоловіки – сильними та не повинні публічно проявляти емоції, плакати.

Найяскравіший приклад – це розділення чоловічих та жіночих ролей за принципом “берегиня” та “мисливець”. На основі цього формуються уявлення про розподіл сімейних обов’язків: нібито головний обов’язок жінки – народжувати дітей та організовувати побут, а чоловік, в свою чергу, має забезпечувати родину грошима, їжею. Є також і окрема категорія стереотипів, які стосуються зовнішніх проявів “чоловічності” або “жіночності”. Це, наприклад, уявлення про те, що дівчата мають любити рожевий колір та носити одяг із блискітками або бантами, в той час, як хлопчиків традиційно вдягають у сині, блакитні кольори стриманих фасонів.

3. Забезпечення та утвердження принципу гендерної рівності є наскрізною політикою держави, що пронизує всі сфери суспільного життя. Означений

⁸ Експертиза шкільних підручників : інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проєктів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів [посібник] / за заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної. К. : Педагогічна думка, 2016. 128 с.

принцип відображений у низці законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, а також у програмних і стратегічних документах України. Так, основний закон держави – Конституція України, прийнята в 1996 році, гарантує у статті 24 рівність прав жінки і чоловіка, що забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей. У 2005 році, з метою досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України, було прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»⁹. У Законі міститься окремий розділ присвячений питанню забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері освіти та в медіа. Відповідно до положень означеного Розділу держава забезпечує рівні права та можливості жінок і чоловіків у здобутті освіти. У свою чергу навчальні заклади забезпечують, зокрема, підготовку та видання підручників, навчальних посібників, вільних від стереотипних уявлень про роль жінки і чоловіка та спрямованих на формування ненасильницьких моделей поведінки, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, поваги до людської гідності та статевої недоторканості. Крім того, центральний орган виконавчої влади з питань освіти і науки забезпечує проведення експертизи навчальних програм, підручників та навчальних посібників для навчальних закладів щодо відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі. До навчальних програм вищих навчальних закладів, курсів перепідготовки кадрів включаються дисципліни, які вивчають питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі, та факультативне вивчення правових

⁹ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

засад гендерної рівності на основі гармонізації національного і міжнародного законодавства.

У межах міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» Кабінет Міністрів України також визначив зобов'язання щодо інтеграції гендерного компонента в освітній процес, зокрема запровадження антидискримінаційної експертизи освітнього контенту та проведення гендерного аудиту закладів освіти.

У 2022 році розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 р. № 1163-р було схвалено Стратегію впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року, мета якої зосереджена на забезпеченні рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобіганні та протидії будь-якій дискримінації у сфері освіти, для всіх учасниць/учасників освітнього процесу, на всіх рівнях освіти шляхом запровадження змін у структурно-організаційному та змістовно-процесуальному аспекті.

У межах реалізації Стратегічної цілі 2 Стратегії одним із завдань визначено – проведення у закладах фахової передвищої, вищої та післядипломної освіти антидискримінаційної експертизи навчальної та методичної літератури – програмно-методичних видань (навчальних планів і програм), навчально-методичних видань (методичних вказівок, завдань для виконання контрольних та лабораторних робіт); навчальних видань (підручників, навчальних посібників, конспектів лекцій); допоміжних видань (книг для читання, хрестоматій, практикумів, збірників задач), що використовуються у навчально-виховному процесі; системна відмова від профорієнтації, що ґрунтується на стереотипах за ознакою статі. А також серед завдань поставлено забезпечення нормативно-правової підтримки та сертифікованих експертів і експерток, які проводять антидискримінаційну експертизу освітнього контенту щодо його відповідності принципам забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, розроблення і впровадження необхідних процедур.

Варто наголосити, що з метою забезпечення гендерної рівності ЗВО України також приймають відповідні стратегічні документи в цій сфері. Таким

прикладом може слугувати Гендерна стратегія Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна 2023-2033 (далі – Гендерна стратегія). Мета Гендерної стратегії полягає у визначенні шляхів забезпечення гендерної рівності та запобігання дискримінації за гендерною ознакою в усіх сегментах університетського простору.

Задля реалізації головної мети Гендерної стратегії поставлено низку стратегічних цілей, задля реалізації яких поставлено виконання відповідних завдань, а саме: здійснення гендерного аналізу освітніх програм дисциплін соціо-гуманітарного профілю на предмет механічного відтворення гендерних стереотипів та непрямой трансляції гендерної дискримінації із подальшим виробленням (у разі потреби) рекомендацій щодо коригування програм; розробка програм факультативних курсів, лекцій, міжфакультетських дисциплін, семінарів, майстер-класів, курсів підвищення кваліфікації, кураторських часів, спрямованих на задоволення пізнавальних потреб університетської спільноти в галузі гендерної проблематики та на розвиток гендерної компетентності студентів, викладачів, працівників та керівництва університету тощо.

4. Гендерна експертиза навчальних матеріалів ґрунтується на контент-аналізі тексту за певними критеріями, як-от: пропорційна представленість осіб обох статей, представлення персонажів (дійових осіб) у нестереотипних соціальних ролях, кількісне співвідношення жіночих та чоловічих образів у навчальній літературі, відсутність сегрегації і поляризації за ознакою статі тощо.

Пропорційна представленість осіб за обох статей передбачає, що має бути дотриманий баланс у представленні осіб обох статей в початковій літературі.

Представлення у нестереотипних соціальних ролях – образи мають бути різноманітними, персонажі, дійові особи повинні залучатися до найрізноманітніших форм та видів діяльності, своєю поведінкою відтворювати різні життєві сценарії. Наприклад, домашнім господарствам на сторінках підручника займаються і жінки і чоловіки, так само паритетно вони можуть обіймати різні посади.

Дійові особи та персонажі текстового та візуального контенту повинні залучатися до найрізноманітніших форм та видів діяльності, своєю поведінкою відтворювати різні життєві сценарії, а не тільки стереотипні.

Відсутня сегрегація і поляризація за ознакою статі – відверто стереотипна тенденція, що виявляється у навмисному розділенні, відокремленні осіб обох статей, зображенні їх і просторово окремо (в окремих частинах ілюстрації, в різних абзацах тексту тощо), і як протилежностей, що штучно протиставляються одна одній та начебто не мають між собою нічого спільного. Типовий приклад: в умовах математичних задач (на одній сторінці) чотири хлопчики пішли ловити окунів, у той час як три дівчинки почали чистити картоплю (якби рибалити вирушили, наприклад, два хлопці й дві дівчинки, це дало б можливість «залучити» їх до спільної діяльності та уникнути сегрегації)¹⁰.

Крім того, принцип відсутності сегрегації та поляризації полягає в тому, щоб (б) не протиставлялися одне одному за схемою «хороше – погане» (скажімо, якщо чоловіків часто зображують як порушників норм, то жінок – навпаки – як зразки для наслідування, які «завжди і все роблять правильно»)¹¹.

5. Важливим у протидії дискримінації за ознакою статі є використання гендерно чутливої мови – усного чи письмового висловлення, позбавленого андроцентризму, сексизмів і будь-яких інших дискримінаційних форм і смислів.

Мовний андроцентризм – це відображення у мові “нормативності” чоловічого і “другорядності” жіночого, передусім через уживання форм чоловічого роду для позначення групи осіб обох статей. Наприклад, фрази підручників адресовані здобувачам обох статей, проте, сформульовані лише у формі чоловічого роду, є дискримінаційними стосовно осіб жіночої статі. Цього в українській мові легко уникнути. Використовуючи паралельні форми

¹⁰ Експертиза шкільних підручників : інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів [посібник] / за заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної. К. : Педагогічна думка, 2016. 128 с.

¹¹ Недискримінаційне вчителювання: Путівник для освітян / О. Андрусик, Т. Дрожжина, О. Елькін, О. Марущенко, О. Масалітіна та ін. ГО «ЕдКемп Україна», Фонд ООН у галузі народонаселення в Україні, UNFPA, 2021. 53 с.

чоловічого і жіночого роду або збірні іменники (студентство, читацька аудиторія тощо).

Мовний сексизм – вираження в мові чи мовними засобами тенденційних поглядів і переконань, які принижують, вилучають, недооцінюють та стереотипізують особу за ознакою статі (найчастіше жінок).

Перший крок на шляху до гендерно чутливої мови – не лише уникати стереотипних, дискримінаційних висловлень щодо людей за ознакою їх статі, а й, користуючись наявними мовними ресурсами, зробити жінку «видимою» в усіх сферах людського життя. Різні мови різною мірою намагаються подолати гендерну упередженість, українська мова в цьому плані є надзвичайно багатою і гнучкою і надає широке коло можливостей, які можна згрупувати за стратегією фемінізації (полягає у використанні наявних у системі певної мови та творенні нових фемінітивів – іменників жіночого роду на позначення осіб жіночої статі) та стратегією нейтралізації (передбачає нейтралізацію граматичного роду ресурсами лексичних засобів мови)¹².

ГЛОСАРІЙ¹³

Гендерна дискримінація (gender discrimination) – будь-яке розрізнення, виключення чи обмеження, здійснене за ознакою статі, що має наслідком або метою погіршення або зведення нанівець можливостей жінок користуватися чи здійснювати права людини та основні свободи у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадянській чи будь-якій іншій галузі, незалежно від сімейного статусу жінок та на основі рівності чоловіків і жінок.

Гендерна освіта (gender education) – необхідна частина освітніх програм на всіх рівнях системи освіти, що дає можливість дівчатам і хлопцям, жінкам і чоловікам зрозуміти, як конструкції маскуліностей і феміностей, а також

¹² Експертиза шкільних підручників : інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів [посібник] / за заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної. К. : Педагогічна думка, 2016. 128 с.

¹³ Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / Ред. кол. М. Бабак, О. Давліканова, М. Дмитрієва, М. Козир, Л. Компанцева, К. Левченко, М. Скорик, О. Сулова; оновл. вид. К.: «Вістка», 2021. 170 с.

моделі розподілу соціальних ролей (формовані нашими суспільствами), впливають на їхні життя, стосунки, життєвий вибір, розвиток їхніх кар'єр тощо.

Гендерні ролі (gender roles) – соціальні норми поведінки, що в межах конкретної культури вважаються соціально прийнятними для осіб певної статі.

Гендерні стереотипи (gender stereotypes) – упередження, що приписують жінкам і чоловікам характеристики та ролі, що визначаються й обмежуються їхнім гендером.

Гендерно зумовлені упередження (gender bias) – упереджені дії чи думки, що ґрунтуються на гендерно зумовленому уявленні про те, що жінки не є рівними чоловікам у правах та гідності.

Гендерно нейтральна мова (gender-neutral language) – гендерно нечутлива мова, що апелює до загального поняття «люди» без розрізнення на жінок і чоловіків.

Несексистська мова (non-sexist use of language) – уникнення використання як слово форм чоловічого роду в граматичних формах іменників, що призводить до двозначності узагальнень, так і дискримінаційних виразів, що описують жінок та чоловіків з точки зору їх фізичного зовнішнього вигляду або якостей та гендерних ролей, що приписуються (як належні) їх статі.

Обізнаність з гендерних питань (gender awareness) – здатність дивитись на суспільство з погляду гендерних ролей і розуміти їх вплив на формування потреб жінок у порівнянні з потребами чоловіків.

Підвищення обізнаності з гендерних питань (gender awareness raising) – процес, спрямований на те, щоб показати, як наявні цінності та норми впливають на нашу картину реальності, увічнюють стереотипи та підтримують механізми, що відтворюють нерівність.

Розвинення компетентності щодо гендерної рівності (gender equality competence development) – серія заходів, спрямована на зміцнення навичок та знань людей у певній галузі, у цьому випадку з питань гендерної рівності.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. За заг.ред Левченко К.Б. / Г.Г. Жуковська, К.Б. Левченко, О.О. Остапенко, О.І. Сусллова. Київ, 2020. 186 с. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/02.2021/genderna-polityka.pdf>
2. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / Ред. кол. М. Бабак, О. Давліканова, М. Дмитрієва, М. Козир, Л. Компанцева, К. Левченко, М. Скорик, О. Сусллова; оновл. вид. К.: «Вістка», 2021. 170 с.
3. Експертиза шкільних підручників : інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів [посібник] / за заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної. К. : Педагогічна думка, 2016. 128 с.
4. Колективний договір між адміністрацією та трудовим колективом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2020-2024 роки (зі змінами та доповненнями, схваленими/затвердженими конференціями трудового колективу 30 грудня 2020 р., 30 грудня 2021 р. та 28 грудня 2022 р.). URL: <http://profkom.univer.kharkov.ua/upload/Document/Колдоговор%202020-24%20редакція%202023.pdf>
5. Конвенція з подолання дискримінації в освіті 1960 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text
6. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Недискримінаційне вчителювання: Путівник для освітян / О. Андрусик, Т. Дрожжина, О. Елькін, О.Марущенко, О.Масалітіна та ін. ГО «ЕдКемп Україна», Фонд ООН у галузі народонаселення в Україні, UNFPA, 2021. 53 с.
8. Положення про врегулювання конфліктних ситуацій у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна (затверджено Рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна 24 лютого 2020 р. протокол № 5; введено в дію наказом ректора № 0211-1/087 від 27 лютого 2020 року). URL: https://karazin.ua/storage/documents/913_as5aKspAR87pO1xPyDy0e9cHI.pdf
9. Положення про уповноваженого з гендерних питань – радника ректора Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (затверджено рішенням Вченої ради 28 грудня 2021 р., протокол № 15; введено в дію наказом ректора 05 січня 2022 р. No0211-1/1). URL: https://karazin.ua/storage/documents/979_IJM6b3PMtXdiD0vnqpjxAUOSu.pdf
- 10.Порадник для гендерних радників і радниць /За загальною редакцією Урядової уповноваженої з питань гендерної політики, д.ю.н. Катерина Левченко. Київ. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/18%20-%20Department/18%20-%20PDF/2023/25.08.2023/poradnik-dlya-radnikov-1-1.pdf>

11. Про впровадження принципів гендерної рівності в освіту: МОН України; Наказ, План, Заходи від 10.09.2009 р. № 839. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0839290-09#Text>
12. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
13. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
14. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>
15. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022-2024 роки з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія, План, Заходи від 20.12.2022 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text>
16. Сироїд Т.Л., Фоміна Л.О. Міжнародне право прав людини: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 564 с.
17. From access to empowerment: UNESCO strategy for gender equality in and through education 2019-2025. Paris : UNESCO, 2019. 28. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000369000>